

KORKUT ATA TÜRKİYAT ARAŞTIRMALARI DERGİSİ

Uluslararası Türk Dili ve Edebiyatı Araştırmaları Dergisi
The Journal of International Turkish Language & Literature Research

Sayı/Issue 10 (Mart/March 2023), s. 355-366.
Geliş Tarihi-Received: 25.02.2023
Kabul Tarihi-Accepted: 12.03.2023
Araştırma Makalesi-Research Article
ISSN: 2687-5675
DOI: 10.51531/korkutataturkiyat.1256404

Geleneğin Sosyal Medya Yolculuğuna Bir Örnek: Diş Hediği

An Example of Tradition's Journey in Social Media: Tooth Wheat

Esra TARHAN*

Öz

Bebeğin ilk dişinin çıkması Türk kültüründe diş hediği, diş buğdayı gibi adlarla kutlanmaktadır. İlk dişe yönelik kutlamalar çok eski dönemlerden beri devam etmektedir. Çünkü bebeğin dişinin çıkması yeme alışkanlıklarının değişmesine yönelik bir işarettir ve bebeğin gelişiminin iyi yönde olduğunu göstermektedir. Bebeğin diş çıkarması bebek açısından zorlu bir süreçtir. Bebeğin diğer dişlerinin sağlıklı çıkması ve bu süreci daha az zorlukla atlatması amacıyla Türk kültüründe çeşitli uygulamalar gerçekleştirilmektedir. Bebeğin ilk dişini çıkarmasına yönelik olarak hemen hemen her yörede benzer uygulamalar görülmekle birlikte aralarında bazı farklılıklar da olabilmektedir. Bebeğin dişlerinin sağlıklı ve kolaylıkla çıkması için buğday kaynatılmaktadır. Buğdayın kaynatılmasıyla elde edilen hedik gibi bebeğin dişlerinin de kolaylıkla çıkması istenmektedir. Akrabaların ve komşuların bir araya gelerek bebeğin ilk dişinin çıkmasına yönelik kutlamaları son yıllarda elektronik kültür ortamına taşınmıştır.

Elektronik kültür ortamında "diş buğdayı partisi" adı ile düzenlenen kutlamalarda daha fazla kişiye ulaşma isteği dikkat çekmektedir. Bu nedenle genellikle anneler bebeklerinin ilk dişinin çıkması üzerine kutlamalar düzenleyerek bunları Youtube videosu olarak paylaşmaktadırlar. Bu çalışmada "diş buğdayı partisi" adı ile düzenlenen ve Youtube videosu olarak paylaşılan on üç adet video incelenmiştir. Çalışmanın on üç adet video ile sınırlandırılmasının sebebi söz konusu videoların içerik açısından büyük oranda benzerlik göstermesidir. Diş hediği geleneği içerikli Youtube videolarından örneklem alınarak çalışma gerçekleştirilmiştir. Bebeğin ilk dişinin çıkmasını kutlamak için yapılan hazırlıklar, kutlamaya katılanlar, kutlamanın zamanı ve mekânı, diş hediği geleneğine yönelik yaklaşımlar, geleneğe göre çocuğa yaptırılan meslek seçimindeki değişim Youtube videolarından hareketle değerlendirilmiştir. Geleneksel kültürdeki uygulamaların elektronik kültür ortamına taşınmasıyla bazı değişimlere uğradığı görülmüş ve değişen uygulamaların tespit edilmesi amaçlanmıştır. Esas olarak bebeğin ilk dişinin kutlanmasına yönelik hazırlıklardan başlamak üzere hemen hemen her aşamasında değişimin olduğu dikkat çekmiştir. Bu çalışma kapsamında on üç video içerik analizi yöntemiyle incelenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Gelenek, değişim, diş hediği, Youtube, video.

* Arş. Gör. Dr., Çukurova Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, Adana/Türkiye, e-posta: ozkayae@cu.edu.tr, ORCID: 0000-0001-8018-9461.

Abstract

The emergence of the baby's first tooth celebrated in Turkish culture with name such as tooth wheat. Celebrations fort he first tooth have been going on since ancient times. Because the baby's teeth come out is a sign for a change in eating habits and shows that the baby's development is in a good direction. Various applications are carried out in order fort he baby's other teeth to come out helathily and to overcome this process with less difficulty. Although there are similar applications in almost every region fort he baby's first tooth to come out, there may be some differences between them. Wheat is boiled so that the baby's teeth come out healthily and easily. Like the wheat, it is desired that the baby's teeth come out easily. The celebrations of relatives and neighbors fort he first tooth to come together have been moved to the internet in recent years.

With the effect of cultural change and the electronic culture, the tradition of dentistry has been moved to the internet. The desire to reach more people draws attention in the celebrations organized under the name of "Tooth Wheat Party". Fort his reason, mothers usually organize celebrations on the emergence of their babies' first teeth and share them as Youtube videos. In this studies, thirteen videos, which were organized under the name of "Tooth Wheat Party" and shared as Youtube videos, were examined. The preparations made to celebrate the first tooth of the baby, the participants in the celebration, the time and place of the celebration, the approaches to the tradition of teeth, the change in the choice of profession according to the tradition, were evaluated based on the videos. It has been observed that the practices in traditional culture have undergone some changes with the transfer of the practices to the internet and it is aimed to determine the changing practices. It has been noted that there is a change in almost every stage, starting from the preparations fort he celebration of the baby's first tooth. The idea that the celebration in question would be broadcast on Youtube channels negatively affected the natural area of the celebration.

Keywords: Tradition, change, tooth wheat, Youtube, video.

Giriş

Diş çıkarma bebeğin gelişim evreleri içerisinde önemli bir yere sahiptir. Bebeğin yiyecekleri yiyebilmesi ve sağlıklı bir sindirim sürecine sahip olmasında dişler doğrudan etkilidir. Bu nedenle Türk kültüründe bebeklerin ilk dişlerini çıkarmaları sevinçle karşılanmakta ve ilk dişin çıkmasının ardından birtakım geleneksel uygulamalara başvurulmaktadır. Bu uygulamaların en yaygın olanı diş hediği geleneğidir ve bu geleneğin belli bir törenle gerçekleştirildiği dikkat çekmektedir.

"Çocukluk çağında gerçekleştirilen işlem ve pratikler, töre ve törenler, önem ve sıralarına göre kimi zaman katı, kimi zaman da esnek bir biçimde uygulanırlar. Bu yazılı olmayan uygulama ve inanışların amacı, çocuğun büyütülmesi, korunması, bağlı bulunduğu toplumun değer yargılarına uyumlu bir birey haline gelerek toplumda mutlu ve sağlıklı bir hayat sürmesini sağlamaktır." (Şenesen, 2022, s. 1270).

"Doğum sonrasında Anadolu'da büyük önem verilmektedir. Doğum yapan kadının ve çocuğun gelecekteki olumsuzluklardan korunması için ve geleceğini olumlu etkileme amacına yönelik olarak birtakım tedbirler alınır." (Okuşluk Şenesen, 2011, s. 77). "Çocuğa uygulanan âdet ve inanmaların bir kısmı, ilk dişin çıkması ilk saç ve tırnağın kesilmesinde uygulanır" (Altun, 2008, s. 130). Çocuğun ilklerinden biri olan ilk dişin Anadolu'da çeşitli uygulamalarla kutlandığı görülmektedir. Bu kutlamaların hemen hemen hepsinde ortak olan uygulama ise diş hediği geleneğidir.

Diş hediği geleneğinin adlandırılması yöreden yöreye farklılıklar gösterebilmektedir. Aynı zamanda bu geleneğe yönelik uygulamalar da birtakım farklılıklar içerebilmektedir. Diş hediği kavramı ve bu geleneğin içeriğini şu şekilde açıklamak mümkündür:

Çocuğun biyolojik gelişmesinin belirtilerinden birisi olan diş çıkarma halkımızca genellikle bir törenle kutlanır. Bu törenin temelinde değişik görüşler yatmaktadır. Bu görüşler

içerisinde çocuğun beslenmesiyle ilgili olanlar dikkati çekmektedir. Yiyeceğin ezilmesinde, parçalanmasında ve öğütülmesinde birinci dereceden rolü olan dişin ortaya çıkışı nedeniyle düzenlenen bu tören-eğlencede yiyeceği kutsama, çocuğun rızkını arttırma, bereketi çoğaltma gibi dileklerin yanı sıra çocuğun dişinin sağlam olması isteği de yer almaktadır (Örnek, 2000, s. 162).

Çocuğun ilk dişinin çıkmasıyla ilgili olarak gerçekleştirilen kutlama “diş hediği” ya da “diş buğdayı” biçiminde adlandırılmaktadır (Boratav, 1984, s. 155). Yapısal açıdan bakıldığında “kutlama, armağanlaşma, ikramlaşma seçenekleri ile dolu olan diş buğdayı kutlamasının temel amacı bebeğin gelişim evrelerinden birini gerçekleştirdiğini duyurmak, bu sevinci akraba ve dostlarla paylaşmak”tır (Altaş, 2018, s. 9). Eski Türk inanaçları açısından değerlendirildiğinde, diş hediği ile Tanrı’ya kansasız kurban sunma isteğinin olduğu görülmektedir (Şimşek, 2008, s. 194).

Çocuğun ilk dişinin çıkması üzerine buğday kaynatılarak komşulara dağıtılmaktadır. Kaynatılan buğdayın içerisinde çeşitli yörelerde nohut veya fasulye eklenebilmekle birlikte buradaki ana malzemeyi buğday oluşturmaktadır. Diş hediği geleneğine göre kaynatılan hediğin birazı çocuğun başından aşağı dökülür. Çocuğun gelecekteki meslek seçimine yönelik olarak önüne çeşitli nesnelere konur ve bunlardan birini seçmesi beklenir. Çocuk hangi nesneyi seçerse gelecekte onunla bağlantılı bir mesleği olacağı düşünülür. Diş hediğine davet edilen kişiler de çocuğa çeşitli hediyeler getirirler (Gürbüz, 2003, s. 81).

Türkiye’deki diş hediği geleneğiyle ilgili çeşitli uygulamalara rastlanmaktadır. Bu uygulamalar şehirlere göre farklılık gösterebilmekle birlikte aralarındaki benzerliklerin daha fazla olduğu görülmektedir. “Diyarbakır’da çocuğun ilk dişini gören kişi, o an çocuğun üzerinde bulunan atletin yakasını hafifçe yırtar ve ona bir çift beyaz atlet alır” (Karakaş, 2013, s. 76). Adana’da çocuğun dişini “ilk gören durumu iyiyse altın alır, yoksa nazarlık takar” (Başçetinçelik, 2009, s. 135). Muğla’da “çocuğun dişini ilk kim görürse, çocuğa elbise alır. Annesi de çocuğunun dişlerinin inci gibi olması için, buğdayı haşlayıp kurutur. Kuruyan buğdayları iğne iplikle dizer. Çocuğun boynuna kolye gibi asar” (Oğuz, 2004, s. 283). Diş hediğine ait geleneksel kültürdeki bu tür uygulamalar zamanla çağa ayak uydurmuştur ya da bireyler tarafından tercih edilmediği için unutulmaya yüz tutmuştur. Buna göre “yaşadığı yüzyılın gereklerine ayak uydurmayı başarabilen gelenekler yaşamaya devam edebilmektedir. Geleneklerin yaşayabilmesi için de değişim ve gelişim gereklidir. Diş hediği geleneğinin hem gelenekten beslendiği hem de çağın gereklerine uyarak kendini güncellediği görülmektedir.” (Erdoğan Aksu, 2019, s. 429). Prof. Dr. Rezan Karakaş ve Birsen Araz halk kültürü unsurlarının dijital ortama aktarılmasını şu şekilde değerlendirmişlerdir:

Günümüz toplumunda, özellikle de pandemi sürecinde “kültür” “gelenek”, “edebiyat”, “sanat” gibi unsurların da dikkate değer bir oranda dijitalleştiği görülmektedir. Masal, fıkra ve bilmece gibi halk edebiyatı mahsulleri, bir yandan modern çağın dinamikleri tarafından tarumar edilmiş öte yandan yine aynı eller tarafından tekrar diriltilerek sosyal medya ürünü hâline getirilmiş ve genç bireylerin kullanımına sunulmuştur (2021, s. 3).

Teknolojinin gelişmesiyle “kültürel göstergeler, ses, görüntü, hareket ve renkle” farklı bir zeminde bir yaratım alanı oluşturmuştur. Sözlü, yazılı ve elektronik kültür ortamlarının işlevleri ve olanakları birbirinden farklıdır (Avcı, 2020, s. 285). Walter Ong, elektronik kültür çağını “ikincil sözlü kültür çağı” biçiminde ifade etmektedir (2013, s. 15). Buna göre “insan yaşantısını görsel benzerlerine indirgeme eğilimi” elektronik kültür ortamında zirveye ulaşmıştır (Ong, 2013, s. 95).

Halkbilimi ile medya arasında sıkı bir ilişkinin olduğu bilinmektedir. İletişim biliminin uzun süredir ilgilendiği bu ilişki “toplum-kültür-iletişim” bağlamında çok uzun bir süredir tartışılmaktadır (Özdemir, 2001, s. 113). Halkbiliminin medya ile olan bu ilişkisinden yola çıkarak medyada yer alan ve geleneğin değişimine, dönüşümüne dikkat çeken unsurların incelenmesi gerektiği gerçeğini ortaya koymaktadır. Bu düşünceden hareketle elektronik kültür ortamında yer alan ve diş hediği geleneğinin değişimine dair tespitlerin de incelenmesi gereği ortaya çıkmıştır.

Kültürel değişimin ve elektronik kültür ortamının etkisiyle diş hediği geleneği elektronik kültür ortamına taşınmıştır. “Diş buğdayı partisi” adı ile düzenlenen kutlamalarda daha fazla kişiye ulaşma isteği dikkat çekmektedir. Bu nedenle genellikle anneler bebeklerinin ilk dişinin çıkması üzerine kutlamalar düzenleyerek bunları Youtube videosu olarak paylaşmaktadırlar. Bu çalışmada “diş buğdayı partisi” adı ile düzenlenen ve Youtube videosu olarak paylaşılan on üç adet video incelenmiştir. Çalışmanın on üç adet video ile sınırlandırılmasının sebebi söz konusu videoların içerik açısından büyük oranda benzerlik göstermesidir. Dolayısıyla diş hediği geleneği içerikli Youtube videolarından örneklem alınarak çalışma gerçekleştirilmiştir. Bebeğin ilk dişinin çıkmasını kutlamak için yapılan hazırlıklar, kutlamaya katılanlar, kutlamanın zamanı ve mekânı, diş hediği geleneğine yönelik yaklaşımlar, geleneğe göre çocuğa yaptırılan meslek seçimindeki değişim Youtube videolarından hareketle değerlendirilmiştir. Geleneksel kültürdeki uygulamaların internet ortamına taşınmasıyla bazı değişimlere uğradığı görülmüş ve değişen uygulamaların tespit edilmesi amaçlanmıştır. Esas olarak bebeğin ilk dişinin kutlanmasına yönelik hazırlıklardan başlamak üzere hemen hemen her aşamasında değişimin olduğu dikkat çekmiştir. Bu çalışma kapsamında on üç video içerik analizi yöntemiyle değerlendirilmiştir.

1. Youtube Videolarından Hareketle Elektronik Kültür Ortamındaki Diş Hediği Geleneğinin Yapısal Özellikleri

Youtube videolarındaki diş hediği geleneğinin yapısal özellikleri katılımcılar, mekan, zaman, hazırlıklar ve diş hediği toplantısı olmak üzere dört başlık altında incelenmiştir.

1.1. Katılımcılar

Bebeğin diş kutlamasına davet edilecek kişileri genellikle bebeğin annesi ve babası belirlemektedir. Bebeğin anneannesi, babaannesi, dedeleri ve diğer akrabalarıyla bebeğin annesinin ve babasının arkadaşları çocuklarıyla beraber kutlamaya davet edilmektedir. Davetlilerin sayısı kutlamayı düzenleyen ailenin isteğine göre değişiklik göstermektedir. Evin kalabalık birmisafir kitlesini ağırlama kapasitesi, yapılan hazırlıklar, kutlamanın düzenlendiği zaman aralığı katılımcı sayısını belirleyen diğer faktörler olarak karşımıza çıkmaktadır.

Covid-19 salgını sırasında kısıtlamalar nedeniyle bebeğin ilk dişinin çıkması yalnızca aile arasında kutlanmıştır. Diş hediği yapma planı olan bir annenin “*Korona var malum. O yüzden kimseyi çağtıramıyoruz. Dedik ki kendi aramızda bir pasta keselim*” (URL-13) biçimindeki ifadesi bu duruma örnek oluşturmaktadır. Bebeğin diş kutlamasının salgın dönemine denk gelmesi katılımcı sayısını azaltmış ve bununla birlikte kutlama için yapılacak hazırlıkları sınırlandırmıştır. Normal şartlarda pek çok hazırlık yapacak olan ebeveynler kutlamayı sadece bir pasta ile gerçekleştirmişlerdir.

Hediyeleşmenin Türk kültürünün temel dinamiklerinden birini oluşturduğu çok eski dönemlerden beri bilinmektedir. Hediyeleşme geleneği günümüzde de varlığını sürdürmektedir. Bu nedenle diş hediği geleneğinde de katılımcılar tarafından dışı çıkan

bebeğe çeşitli kıyafet, oyuncak vb. gibi hediyelerin alındığı ve bebeğin ailesine verildiği görülmektedir. Youtube üzerinden paylaşılan videolar incelendiğinde, dış hediği geleneğinde katılımcılar bebeğin ihtiyaçlarına, kendi beğenilerine veya dönemin ilgi çeken çizgi film karakterlerine göre hediyelerini tercih etmektedirler. Yalnızca Covid-19 salgını sürecinde aileler eve kimseyi davet edemedikleri için hediyeleşme bu dönemde daha kısıtlıdır.

1.2. Mekân

Bebeğin ilk dışının çıkmasına yönelik kutlama genellikle ev ortamında gerçekleştirilmektedir. Sadece bir videoda organizasyonun farklı bir mekânda gerçekleştirildiği görülmüştür (URL-9). Söz konusu kutlamada tüm hazırlıklar organizasyon şirketi tarafından yapılmıştır. Kutlama için evin uygun bir köşesi belirlenmekte ve düzenlemeler için uygun hale getirilmektedir. Gerekliyse evin mobilyalarının yerleri değiştirilmektedir. Evin kutlama sırasında şık hale gelmesi için çaba harcanmaktadır. Evin masa ve duvar süslemeleri bebeğin ailesi veya parti organizatörleri tarafından gerçekleştirilmektedir. Fakat genellikle süslemelerin ve hazırlıkların aile üyeleri tarafından gerçekleştirildiği görülmektedir.

1.3. Zaman

Diş buğdayı partisi adıyla gerçekleştirilen kutlamalar genellikle bebeğin ilk dışının görüldüğü birkaç hafta içinde gerçekleştirilmektedir. Ancak kimi zaman aileler için uygun zamanların seçilmesi, şehir dışından katılmak isteyen katılımcıların olması gibi sebeplerden ötürü diş buğdayı partisi biraz daha geciktirilebilmektedir. Hatta bir videoda bebeğin ilk dışının üç ay önce çıktığı ancak kutlama yapacak zamanı bunun yerine bulabildikleri belirtilmiştir.

1.4. Hazırlıklar ve Dış Hediği Toplantısı

Bebeğin ilk dışının çıkmasını kutlamak amacıyla yapılan hazırlıklar bir ya da iki gün önceden başlamaktadır. Buna göre dış çıkaran bebeğin annesi, babası, anneannesi, babaannesi, halası ya da teyzesi partiden önceki günlerde başlayan hazırlıkların tamamlanmasında doğrudan rol oynamaktadır. Dış hediği yapma fikri çoğunlukla ilk dışını çıkaran bebeklerin anneleri tarafından planlanmaktadır. Kutlama fikri annelere ait olmakla birlikte özellikle ikramlıkların hazırlanması ve evin süslenmesi aşamalarında yakın akrabaların yardımına başvurulmaktadır. Bebeğin ilk dışının çıkmasını kutlamaya karar veren bir annenin sözleri de bu düşünceyi doğrulamaktadır: *“Benim aslında hiç aklımda yoktu. Yapmam yani. Bunu yapacak gücü kendimde bulamam. Ablam çok iyi bir organizatördür. Dedim ki hazır o İstanbul’a geliyorken diş buğdayı aradan çıksın”* (URL-1).

Youtube videolarında genellikle anneler birkaç gün önce parti malzemeleri satan iş yerlerinden dış temalı ürünleri veya internetteki diş buğdayı parti setini satın almaktadırlar. Bebeğin dış kutlaması için satın alınan ürünlerden bazıları şunlardır: bebek için taç, flama, tabak-bardak seti, diş buğdayı mısır kutusu, diş buğdayı temalı strafor süs, diş temalı kürdanlar, duvar süsleri, masa örtüsü, balon, peçete, pasta mumları ve magnetler.

Bebeğin dışının çıkmasını kutlamak gelen konuklara ikram edilmek üzere yiyecekler hazırlanmakta ve bunların hazırlığı da genellikle partiden bir gün önce ve partinin gerçekleşeceği gün yapılmaktadır. Bebeğin ilk dışının çıkmasına yönelik hazırlanan yiyeceklerin başında dış hediği gelmektedir. Dış hediği, bebeğin ilk dışının çıkmasının ardından geriye kalan diğer dişlerin de kolaylıkla çıkması için içerisinde çeşitli uygulamalar barındıran bir gelenektir. Dış hediği geleneği, bebeğin dişlerinin de buğdayın kaynamış hali olan hedik gibi kolaylıkla patlaması ve bebeğin dış çıkarma

sürecini sakın geçirebilmesi için bünyesinde çeşitli uygulamaları barındırmaktadır. Bu amaçlara yönelik gerçekleştirilen diş hediğini Youtube videolarında genellikle bebeğin annesi ya da anneanne-babaanne gibi aile büyükleri tarafından pişirilmektedir. Diş hediği süslü ve şık olduğu düşünülen kaplarda servis edilmektedir.

Kutlamanın yapıldığı güne özel hazırlanan videoların tamamında yer alan bir diğer yiyecek ise yaş pastadır. Pastanın gösterişli ve diş biçiminde olmasına dikkat edilmektedir. Pasta ya sipariş verilmekte ya da bir gün önce ev ortamında hazırlanmaktadır. Pastaların genellikle diş şeklinde olduğu görülmektedir. Diş hediği ve pastanın yanı sıra kurabiye, börek, yaprak sarması, çeşitli salatalar, kuru pasta, patlamış mısır, mercimek köftesi, muhallebi, kır pidesi gibi yiyecekler de yine bugüne özel olarak hazırlanmaktadır.

Yiyeceklerle ilgili hazırlıkların yanı sıra masa ve duvar süslemeleri de diğer yandan gerçekleştirilen hazırlıklardır. Masada yer alan yiyecekler şık olduğu düşünülen kaplarda sunulmaktadır. Masadaki ve duvardaki süslemelerin renk uyumuna özen gösterilmektedir. Erkek çocuk için mavi, kız çocuk için pembe renkli ürünler genellikle tercih edilmektedir. Parti malzemeleri satan iş yerlerinden alınan ürünler süslemelerde kullanılmaktadır.

Yiyeceklerin ve süslemelerin hazırlanmasının ardından bebek ve diğer aile üyeleri bugüne özel olarak belirledikleri kıyafetleri giymektedirler. Bebek kız ise genellikle elbise, taç; erkek ise gömlek, papyon ve pantolon giydirilmektedir. Bebeğin annesi de çok şık giyinmeye özenmeye göstermekte ve bugün için özel hazırlanmaktadır. Bazı videolarda anneler kuaföre gidebilmek için ayrıca zaman ayırmaktadır. Babalar ise daha çok gömlek ve pantolon tercih etmektedirler.

Yiyecek-içecek hazırlığı, evin süslenmesi ve aile üyelerinin kişisel hazırlıkları yaklaşık olarak iki veya üç gün içerisinde tamamlanmaktadır. Bu hazırlık süreci içinde aile üyelerinin diş hediği toplantısına davet edecekleri katılımcılar belirlenmekte ve onlarla iletişime geçilmektedir. Katılımcıların daveti telefon yoluyla sosyal medya paylaşımlarıyla ya da yüz yüze yapılan görüşmelerle gerçekleştirilmektedir. Bebeğin dişinin çıkmasını kutlamak amacıyla yapılan kutlamaya katılımcılar belirlene gün ve saatte gelmektedirler.

Kutlama etkinliğinin odak noktasını adına diş hediği kutlaması gerçekleştirilen bebek oluşturmaktadır. Katılımcılar ev sahibi tarafından karşılanmaktadır. Daha sonra masada hazır bulunan diş temalı pasta anne, baba ve bebek eşliğinde kesilmektedir. Bu anı ölümsüzleştirmek için aile fotoğrafları çekilmektedir. Aile fotoğraflarından sonra davetin katılımcıları ile bebeğin fotoğrafları çekilmekte ve tüm katılımcıların bu kare içinde yer almasına özen gösterilmektedir.

Bebeğin yakınları bebeğe dair anılarını, duygu ve düşüncelerini video ile kayıt altına almaktadırlar. Buna göre bebeğin annesi, babası, anneanesi, babaannesini, dedeleri, teyzeleri, halaları, kuzenleri vd. Akralar ile anne ve babanın arkadaşları da bu sürece dahil olmaktadır. Böylece Youtube kanalında paylaşılan bu videolarda diş hediği geleneği yeni bir boyut kazanmaktadır.

Diş buğdayı kutlaması kapsamında ilerideki yaşamına ilişkin meslek seçimini temsil eden nesnelere bebeğe sunulmaktadır. Meslek seçimi için bebeğe sunulan nesnelere genellikle aile üyeleri tarafından belirlenmektedir. Bebeğe meslek seçimi sırasında sunulan nesnelere arasında ilaç kutusu, kitap, altın, tarak, araba anahtarı, alışveriş poşeti, ayna, Kuran, bilgisayar faresi, makas, para, top, kalem, ekmek, kamera, kaşık, tesbih, kelepçe, ateş ölçer, oyuncak uçak, mızıka, cetvel, resim boyası, oyuncak araba, yara bandı,

cep telefonu ve stetoskop yer almaktadır. Meslek seçimine dair en fazla nesnenin URL-3'te yer aldığı görülmüştür.

Bebek elini uzatır ve hangi nesneyi eline alırsa gelecekte o nesneyi temsil eden mesleği icra edeceği düşünülmektedir. Bu nedenle de bebeğin elini uzatıp aldığı ilk nesneye göre tahminde bulunan aile durumu coşkuyla karşılamakta ve katılımcılar çeşitli temennilerle, alkışla bu uygulamaya katkıda bulunmaktadırlar. Meslek seçiminin ardından "İnci gibi dişleri olsun", "Hayırlı uğurlu olsun dişleri" dilekleri eşliğinde bebeğin başından aşağı hedik dökülmektedir. Hedikler ipe geçirilerek kolye haline getirilebilmekte ve bebeğin boynuna asılmaktadır. Videolarda genellikle kız bebeklere kolye biçiminde takıldığı görülmüştür.

Diş hediği içerikli Youtube videolarında meslek seçimi bebeğin başından aşağı hedik dökülmesinden sonra aile üyeleri ve katılımcılar hep birlikte hazırlanan yiyecekleri ve içecekleri tüketmektedirler. Bu sırada da kimi zaman geleneğe yönelik bilgilere yer verildiği gibi genellikle günlük yaşama dair konular konuşulmaktadır. Bu esnada katılımcıların bebeğin dişinin çıkmasını kutlamak amacıyla aldıkları hediyeler takdim edilmekle birlikte videoların çoğunluğunda bu etkinliğe ayrıntılı bir biçimde yer verilmemiştir. Yeme-içme etkinliğinin ardından sıra eğlenceye gelmektedir. Eğlence kısmında ise ortamda bulunan kadın katılımcılar şarkılar eşliğinde eğlenmeyi tercih etmektedirler. Bebeğin aile üyelerinin ve katılımcıların pop müzik eşliğinde eğlendikleri de görülmektedir (URL-4). Eğlencenin ardından diş hediği toplantısı sona ermektedir.

2. Youtube Videolarından Hareketle Elektronik Kültür Ortamındaki Diş Hediği Geleneği ve Bu Geleneğin Değişimi

Youtube videolarındaki diş hediği geleneği incelendiğinde günümüzde internet ortamının bebeğin ilk dişinin çıkmasıyla ilgili geleneğe bakışı ve yorumlayışına yönelik bilgilere ulaşılmaktadır. Diş buğdayı partisi adını taşıyan videolar günümüz insanının bebeğin diş çıkarma süreciyle ilgili düşünceleri ve diş hediği geleneğini nasıl yorumladığı hakkında bilgiler içermektedir. Söz konusu videolarda diş hediği geleneğinin özellikle ortamın süslenmesi ve yaş pastanın eklenmesiyle partileştirildiği görülmektedir. Bebeğin ilk dişinin çıkması üzerine kutlama düzenleyenlerin ve kutlamaya dahil olan katılımcıların geleneğe dair görüşleri şu şekildedir:

- *İşte ne bileyim? Öyle âdet (URL-1).*
- *Geleneğe göre hediği ne kadar fazla kişi yerse bebeğin dişlerinin o kadar sağlıklı ve güzel olacağına inanılıyor. Ben de geleneklere uyuyorum (URL-10).*
- *Şimdi diş buğdayı partisinde yapılan bir geleneği yapacağız biz de. Maksat âdettendir diyoruz (URL-5).*
- *Sözde geleceği için meslek seçtiriyormuşuz (URL-5).*
- *Hediğin içine toz şeker konup yeniyormuş (URL-7).*
- *Hangi nesneyi seçerse ileri onunla ilgili bir mesleği seçeceğine inanılıyor (URL-3).*
- *Gelenek-görenek dediğimiz diş buğdayını biz de ilk defa yapmış bulunduk (URL-5).*
- *Orta Asya'dan süregelen bir Anadolu geleneğiymiş aslında diş çıkarma denilen olay. Orijinal adı diş hediğiymiş. Hedik de çok sağlam bir buğday türüymüş. Mantık basit. Dişler hedik gibi sert olsun. Bebeğin ilk dişi gözüktüğünde bunu gören kişi bebeğin kıyafetlerini yırtarak "Gözümüz aydın ilk dişi gözüktü. Hediğini yapın da yiyelim" dermiş. Diş hediğinin ne zaman yapılacağı o zaman kararlaştırılmış. Bir de ayrıca bebeğin üstünü başını yırtan kişi bebeği baştan aşağı yeni kıyafetlerle giydirmekle*

yükümlüymüş. Çocuk bunu bilmiyor ama. Çocuk hala bir anda üstünün yırtılmasının travmasını yaşıyor. Geleneği seviyoruz ama mantık çerçevesine yatanları (URL-10).

Dış hediği yapmaya karar veren kişiler geleneğe dair bilgileri daha çok internet ortamından kimi zaman da büyüklerinden öğrendiklerini ifade etmişlerdir. Gösterişin ve sıklığın ön planda olduğu bu organizasyonlarda dış hediği geleneğinin uygulanmasının sebeplerine dair bilgiler daha çok başka kaynaklara ait duyumlara dayanmaktadır. Bununla birlikte dış hediği kaynatıp meslek seçimi yaptıran aile üyelerinin bu geleneğin yaşatılması gerektiği düşüncesinde oldukları anlaşılmaktadır. URL-10'da ise geleneğe dair edindiği bilgileri paylaşan anne, bebeğin üstündeki elbiselerin yırtılmasının travmatik bir durum yaratacağını belirtmektedir ve bu nedenle de geleneğin sadece mantık çerçevesinde olanlarının uygulanmasını tavsiye etmektedir.

Dış hediği geleneğini Youtube videolarına taşıyan kişiler bu geleneğin farklı bir mecrada sürdürülmesine katkıda bulunmaktadırlar. Geleneği internet ortamına taşıyan kişiler bu geleneğe ait uygulamaları ve bunların uygulanma yöntemlerini de internet ortamından öğrenmektedirler. URL-1'de katılımcının "İşte ne bileyim? Öyle âdet" biçimindeki değerlendirmesi geleneğe bağlı uygulamaları gerçekleştirmenin sebebi hakkında fikir sahibi olmadığını ancak yine de geleneğe bağlı kaldığını göstermektedir. Katılımcıların verdikleri bilgilere bakıldığında dış hediğinin gelenekselliği, bu geleneğe bağlı kalmanın gerekliliği, dış hediğiyle ilgili inanışların varlığı hakkında bilgiler verdikleri tespit edilmiştir.

İlaç kutusu, alışveriş poşeti, mouse / bilgisayar faresi, top, araba anahtarı, kamera, kelepçe, ateş ölçer, stetoskop, enjeksiyon iğnesi, uçak, yara bandı ve cep telefonu son dönemlere ait meslekleri temsil etmesi açısından önemlidir. İş bulma olanağının yüksek olmasının ve söz konusu mesleğin revaçta olmasının etkili olduğu düşünülebilir. Değişen yaşam koşulları içerisinde dış hediği geleneğinin en önemli uygulamalarından biri olan meslek seçiminin de bu değişime ayak uydurduğu görülmüştür.

Meslek seçimine dair en fazla nesne URL-3'te, en az nesne ise URL-12'de yer almaktadır. Bebeğin gelecekte hangi mesleği seçeceğine dair düşünceyle gerçekleştirilen bu uygulamada yer alan nesnelere bebeğin ailesinin tercihleri belirlemektedir. Bu nedenle bebeğe sunulan seçeneklere yönelik herhangi bir sınırlama bulunmamaktadır. URL-5'te bebek kelepçeyi seçmektedir. Bunun üzerine bebeğin annesi baba mesleğini tercih edeceğini belirtmektedir. Buna göre bebeğe sunulan seçeneklerde bebeğin anne-babasının veya aile büyüklerinin icra ettikleri mesleklerin de etki olduğunu göstermektedir.

Dış hediği geleneğinin parti formatında elektronik kültür ortamında yer alması bu geleneğin çeşitlenme özelliğini olumsuz yönde etkilemektedir. Dış buğdayı partisi adıyla bir kutlama organize etmek isteyen annelerin ve diğer aile üyelerinin gerekli bilgiyi internet ortamından edindikleri görülmüştür. Sözlü kültür ortamında dış hediği geleneğinin farklı yörelerde kısmen de olsa çeşitlenmesi internet ortamında yerini tek tipleşmeye bırakmaktadır. Çünkü böyle bir kutlama organize etmek isteyen ebeveynler gerekli bilgiye ulaşmak için internet ortamında daha önce gerçekleştirilen dış hediği kutlamalarını izlemekte veya anne bloglarından yararlanarak gerekli hazırlıkları gerçekleştirmektedirler.

Meslek seçimi açısından bakıldığında, çocuğun acısını büyüsel bir yöntemle azaltma ve meslek seçimiyle bebeğin geleceği hakkında tahminde bulunma isteği hem geçmişteki hem de günümüzdeki kutlamalarda ortak olmakla birlikte dış hediği geleneği ritüelistik özelliğini günümüzde büyük oranda kaybetmiştir. URL-11'de ilk dışı çıkan bebeği için meslek seçimi yaptıran anne tepside yer alan nesnelere hangi amaçla ya da istekle konulduğunu internetten yararlanarak videoda aktarmaktadır. URL-7'de ise "araba

anahtarı konulduğunu internetten gördüm ben de” biçimindeki açıklaması yine elektronik kültür ortamının dış hediği geleneği üzerindeki etkisini göstermektedir. Her iki örnekte de görüldüğü gibi, ebeveynler dış hediği geleneğinin ne olduğunu veya nasıl gerçekleştirilmesi gerektiğini kendilerinden yaşça büyük kişilerden öğrenmek yerine internetten öğrenmeyi tercih etmektedirler.

Dış hediği toplantılarının en önemli amaçlarından birisi etkinliğe dair kayıtları sosyal medyada paylaşmaktır. Bu nedenle de dış hediği toplantısı organize eden aile üyeleri her şeyin şık görünmesine özen göstermektedirler. URL-12’de bebeğin babasının yapacakları paylaşımı kastederek “Hadi bakalım yarın Facebook coşacak” sözleri ise bu duruma örnek olarak verilebilir. Çünkü bu kutlamanın organize edilmesinin amaçlarından biri de kutlamaya dair görüntüleri kayıt altına alarak sosyal medyada paylaşmak ve diğer insanların beğenisine sunmaktır.

Bebeğin ilk dışının çıkmasını kutlamak amacıyla bir araya gelen kişiler kutlamaya ait görüntülerin kayıt altına alındığını bilmektedirler. Söz konusu görüntülerin sosyal medyada ve Youtube videosu olarak paylaşılacağını bilen katılımcılar sözlerinde ve davranışlarında daha dikkatli olmaya özen göstermektedirler. Kutlamayı video ile kayıt altına alan kişiler de kutlamayı diledikleri gibi gerçekleştirmek yerine sosyal medyada ve Youtube kanallarında yayınlanabilecek hala getirmeye çalışmaktadırlar. Bu durum ise dış hediği geleneğinin icra ortamının doğallığını olumsuz yönde etkilemektedir.

Youtube üzerinden bebeklerinin dış hediği toplantılarını paylaşan ebeveynlerin yaş ortalamalarının 25 -35 arasında olabileceği gözlenmiştir. Bu yaş aralığı geleneğin elektronik kültür ortamındaki değişiminin son dönemlerde daha fazla olduğunu düşündürmektedir. Günümüz kuşağının bu yaş aralığındaki ebeveynlerinin bu tür organizasyonları elektronik ortamda paylaşma konusunda daha istekli olduklarını ve böylece açtıkları Youtube hesapları üzerinden daha fazla kişiye ulaşma beklentisi içerisinde olduklarını göstermektedir. Söz konusu durumlar dış hediği toplantısı düzenleyen kişilerin daha çok kişi tarafından bilinme ve beğeni alma isteğinin bir sonucu olarak ortaya çıkmıştır.

Dış hediği geleneğinin dünü ve bugünü açısından bakıldığında geçmişte bu geleneğin bebeğin dış çıkarma sürecinin kolaylaştırılması, bebekte iyilik halinin oluşması isteğine dayandığı anlaşılmaktadır. Çünkü bebeğin dış çıkarma sırasında huysuzlandığı, ateş ve halsizlik gibi olumsuzlukların ortaya çıktığı görüldüğünden aile üyeleri birtakım ritüellerle bu süreci kolaylaştırmak istemişlerdir. Günümüzde ise yine bebeğin dış çıkarma sürecinde bebekte bir iyilik halinin oluşması istenmektedir. Ancak bu amacın yanısıra dış hediği geleneğine ait toplantıların elektronik kültür ortamına taşınmasıyla geleneğe yeni bir anlam yüklendiği görülmektedir. Çünkü insanlar artık bu toplantıları sadece yüz yüze gerçekleştirmemekte ve yüz yüze gerçekleştirdikleri dış hediği toplantılarını elektronik ortamda da paylaşmaktadırlar. Ayrıca eskiden bebeğin dış çıkarma sürecindeki zorlukları halk hekimliği uygulamalarıyla giderilmekteydi. Günümüzde ise anneler bu dönemdeki zorluklara yönelik uygulamalarını elektronik ortamda paylaşmakta ve genellikle bebekler için tasarlanan dış jellerini birbirlerine önermektedirler. Dolayısıyla modern tıbaa ait uygulamalar bebeğin dış çıkarma sürecinde artık daha aktif rol oynamaktadır.

Sonuç

Geleneksel kültürün önemli yapı taşlarından biri olan dış hediği geleneğinin Youtube videolarında yer aldığı görülmüştür. Bu videolarda geleneksel kültürde olduğu gibi bebeğin ilk dışının çıkması dış hediği ile kutlanmakla birlikte yaş pastanın hazırlanması ve süslemelerin içeriğe dâhil edilmesiyle bu gelenek bir parti formatına

dönüştürülmüştür. Bu yüzden de Youtube üzerinden paylaşılan videolarda genellikle diş buğdayı partisi adı altında insanların beğenisine sunulmuştur.

Bebeğin ilk dişinin çıkmasına yönelik kutlamanın internet ortamında yayınlanacak olması bu geleneğin kendine has doğal ortamını olumsuz yönde etkilemiştir. Kutlamayı düzenleyen aile üyeleri ve katılımcılar Youtube videolarından pek çok kişi tarafından izlenme durumu olduğunu düşündüklerinden sözlerinde ve davranışlarında daha dikkatli olmaya özen göstermektedirler. Diş hediğinin bebeğin başından aşağı dökülmesi geleneksel kültürde olduğu gibi genellikle anneanne, babaanne gibi aile büyükleri tarafından gerçekleştirilmiştir. Bunun için bazı videolarda beyaz tülbent kullanılmıştır. Bebeğin dişlerinin sağlıklı çıkması için ailenin büyükleri tarafından dualar edilmiştir. Bu durum sözlü kültür ortamı ile elektronik kültür ortamındaki diş hediği kutlamaları arasındaki en önemli benzerliği oluşturmuştur.

Geleneksel kültürde diş hediği geleneğine bağlı olarak törenin sonunda bir eğlence ortamı oluşmaktadır. Diş hediği içerikli Youtube videolarında da eğlencenin varlığı dikkat çekmektedir. Ancak sözlü kültür ortamındaki geleneksel oyunlar ve eğlence elektronik kültür ortamında yerini daha popüler etkinliklere bırakmıştır. URL-4'te bebeğin annesinin ve diğer katılımcıların pop müzik eşliğinde eğlenmeleri ve dans etmeleri bu duruma örnek oluşturmaktadır. Eskiden diş hediği geleneği kapsamında geleneksel oyunlar ve ezgiler tercih edilirken günümüzde bu tür eğlenceler daha çok popüler müziğin etkisi altına girmiştir. Bu durum diş hediği geleneğinin eğlence boyutunun sanal ortamda değişime uğradığını göstermektedir.

Kültürel dokudaki ve yaşam şartlarındaki değişim diş buğdayı partilerinin meslek seçiminde de görülmektedir. İlaç kutusu, araba anahtarı, alışveriş poşeti, bilgisayar faresi, top, kamera, kelepçe, ateş ölçer, enjeksiyon iğnesi, oyuncak uçak, mızık, cetvel, resim boyası, yara bandı, cep telefonu ve stetoskop gibi nesnelerin meslek seçimi uygulamasında yer alması söz konusu değişimi kanıtlamaktadır. Aile üyeleri günümüzde daha fazla iş olanağı olan veya daha popüler olduğu düşünülen meslekleri temsilen meslek seçimi uygulamasına yeni nesnelere eklemiştir. Toplumsal, kültürel ve ekonomik değişimler sürdükçe bu uygulamada yer alan nesnelerin de değişebileceğini ortaya koymaktadır.

Covid-19 salgını sırasında akrabalarını ve arkadaşlarını diş buğdayı partisine çağırılmayan anne ve babalar evin süslenmesi, bugüne özel pastanın ve diğer yiyeceklerin hazırlanması, bebeğin özel kıyafetlerinin giydirilmesi gibi etkinliklere yer vermişlerdir. Ancak Covid-19 salgınının olduğu 2020-2021 yıllarına ait diş hediği toplantılarında daha az hazırlığın yapıldığı görülmüştür. Hatta sadece diş temalı bir pastanın aile arasında kesilmesi kutlama için yeterli görülmüştür. Çünkü diş hediği geleneğinin yaşatılması isteğinin partileştirildiği bu toplantılar, ailelerin ilk vazgeçtikleri harcama kalemlerinden biridir. Bu tür kutlamalara ait harcamalar lüks tüketimin bir parçası olarak görülmektedir. Buna göre Covid-19 salgını sürecinde diş hediği toplantılarına yönelik tüketim alışkanlıklarının değiştiği söylenebilir. Ayrıca sadece birinci derece aile üyelerinin katıldığı bu kutlama ortamı da Youtube kanallarına video olarak yüklenmiştir. Dolayısıyla salgın dönemi dahi diş buğdayı içerikli videoların hazırlanması ve insanların beğenisine sunulması konusunda engel teşkil etmemiştir.

Diş hediği geleneğine yönelik videolar incelendiğinde özellikle son on yılda bu tür videoların daha yaygın hale geldiği tespit edilmiştir. Ebeveynlerin diş hediği geleneği içerikli videolardan haberdar olmaları bu tür videoların artışında önemli rol oynamıştır. Bu videolara erişimin kolay olması Youtube kanalındaki videoların artmasını sağlamıştır. Çünkü videolara kolaylıkla erişilebilmesi, bu tür organizasyonların yaygınlaşmasında da doğrudan etkili olmuştur.

Diş hediği geleneğinin parti tarzı kutlamalara dönüşmesinin hem olumlu hem de olumsuz sonuçlar doğurduğunu düşündürmektedir. Geleneğin işlevlerinin unutulması, diş hediği toplantılarındaki uygulamalarda tek tipleşmeye doğru gidilmesi, geleneğin arka planda kalması ve insanların daha çok sahip olduklarını ortaya koyma istekleri Youtube üzerinden paylaşılan diş hediği videolarındaki olumsuz sonuçlar olarak değerlendirilebilir. Bu olumsuzlukların yanında olumlu katkıları da söz konusudur. İşlevleri gerçekleştirilme amaçları unutulmakla birlikte geleneğin devamlılığının, aktarımının kolaylaşması olumlu sonuçlar arasındadır. Ayrıca katılımcılar için eğlence ortamının yaratılması ve bebeğin bu zorlu sürecinin bir nebze de olsa kutlama ortamıyla kolaylaştırılması da Youtube üzerinden paylaşılan diş hediği videolarındaki diğer olumlu sonuçları meydana getirmektedir.

Yazılı Kaynaklar

- Altaş, B. (2018). Kutlama ve Armağanlarca Kuşatılan Annelik: Diş Buğdayı, Baby Shower ve Annelik Ekseninde Diğer Ritüeller. *Mediterranen Journal of Humanitas*, VIII/2, 1-31.
- Altun, I. (2008). *Kocaeli Suadiye/Çepni Halk Kültürü*. İstanbul: Doğu Kütüphanesi.
- Avcı, C. (2020). Medyada Kültürel Mekân Tasarımı, Üç Örnek: "Kurtlar Vadisi", "Süper Baba", "Ekmek Teknesi". *Journal of World of Turks / Zeitschrift für die Welt der Türken*, 283-295.
- Başçetinçelik, A. (2009). *Adana Halk Kültüründe Doğum-Evlenme-Ölüm*. Adana: Altın Koza Yayınları.
- Boratav, P. N. (1984). *100 Soruda Türk Folkloru*. İstanbul: Gerçek Yayınevi.
- Erdoğan Aksu, Hilal (2019). Kültür Koruma ve İnternet: Diş Hediği Geleneği. 9. *Milletlerarası Türk Halk Kültürü Kongresi*, Ankara: T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları.
- Gürbüz, E. (2003). Diş Hediği Geleneğinin Ritüel Karakteri ve Fonksiyonları. *Milli Folklor*, 28, 81-83.
- Karakaş, R. (2013). Diyarbakır'da Bebeğin İlkleri: Hedik, Köstek Kesme Törenleri ve Çocuklara Yönelik Halk Hekimliği Uygulamaları, *Karadeniz (Black Sea)*, 1(16), 74-88.
- Karakaş, R.-Araz, B. (2021). Geleneğin dönüşümü Olarak Dijital Bir Kırklama: "Youtube Kırklaması". *Türk Uluslararası Dil, Edebiyat ve Halkbilimi Araştırmaları Dergisi*, 5(1), 1-13.
- Oğuz, T. (2004). Yatağan'da Hayatın Geçiş Dönemlerine Yönelik Uygulama ve İnanmalar. *Muğla Kitabı*. (Haz. Ali Abbas Çınar). Muğla: Printer Ofset Matbaacılık.
- Okuşluk Şenesen, R. (2011). *Çukurova Bölgesi Girit Göçmenleri Halk Kültürü Araştırması*. Adana: Karahan Kitabevi.
- Ong, J. W. (2013). *Sözlü ve Yazılı Kültür Sözüün Teknolojileşmesi*. İstanbul: Metis Yayınları.
- Örnek, S. V. (2000). *Türk Halkbilimi*. 2. Baskı, Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.
- Özdemir, N. (2001). Türkiye'de Halkbilimi/Kültürbilimi-Medya İlişkisi. *Türkbilig*, 2, 110-117.
- Şenesen, İ. (2022). Adana'da Çocukluk Çağı Uygulamaları Üzerine Bir İnceleme. *Motif Akademi Halkbilim Dergisi*, 15(40), 1254-1274.

Şimşek, E. (2008). Ölümsüzlük İlacı Elma. *Turkish Studies*, 3(5), 193-204.

Elektronik Kaynaklar

- URL-1: <https://www.youtube.com/watch?v=s-OulEuBvBY> [Erişim Tarihi: 10.01.2023]
URL-2: https://www.youtube.com/watch?v=GO8Qzs_jSAI [Erişim Tarihi: 10.01.2023]
URL-3: <https://www.youtube.com/watch?v=7R-AqXccAc4> [Erişim Tarihi: 13.01.2023]
URL-4: <https://www.youtube.com/watch?v=zhmr17DKuYQ> [Erişim Tarihi: 14.01.2023]
URL-5: https://www.youtube.com/watch?v=_52e6hiOGfQ [Erişim Tarihi: 12.01.2023]
URL-6: <https://www.youtube.com/watch?v=GWqjT0jjSIc> [Erişim Tarihi: 12.01.2023]
URL-7: <https://www.youtube.com/watch?v=jG8l5nARkUc> [Erişim Tarihi: 14.01.2023]
URL-8: <https://www.youtube.com/watch?v=InQqshCKAz4> [Erişim Tarihi: 15.01.2023]
URL-9: <https://www.youtube.com/watch?v=2I3Gx5O83e8> [Erişim Tarihi: 15.01.2023]
URL-10: <https://www.youtube.com/watch?v=ihnXCtai9qc> [Erişim Tarihi: 14.01.2023]
URL-11: https://www.youtube.com/watch?v=lrU4v_8x1vc [Erişim Tarihi: 16.01.2023]
URL-12: <https://www.youtube.com/watch?v=-90KjsXmJB4> [Erişim Tarihi: 13.01.2023]
URL-13: <https://www.youtube.com/watch?v=1rzXi0Qe4nA> [Erişim Tarihi: 11.01.2023]